

**Gutowski J. M. (red.), Bobiec A., Pawlaczyk P.,
Zub K. 2004 – Drugie życie drzewa –
WWF Polska, Warszawa, Hajnówka, ss. 245.
[ISBN 83-916021-6-8]**

Dzieło, któremu niżej poświęcam kilka uwag i które gorąco polecam czytelnikowi, miałem przyjemność recenzować w fazie rękopisu autorskiego i być może w jakiś sposób wpłynąłem na jego ostateczny kształt i tytuł. Jest to więc okoliczność, w której recenzent powinien raczej milczeć. Nie mogę sobie jednak odmówić raz jeszcze przyjemności zarekomendowania książki, która zarówno na naszym rynku wydawniczym, jak i wśród książek oferowanych miłośnikom przyrody i turystom odwiedzającym Puszcę Białowieską, jest czymś całkowicie nowym, oryginalnym w formie i treści.

Przedmiot i treść tej książki przedstawiłem krótko w pierwotnej recenzji, z której wydawca zaczerpnął fragment i zamieścił go na skrzydełku obwoluty wśród opinii innych znawców. Oto moje ówczesne uwagi:

Trwałość pierwotnego lasu polega nie tylko na nieustannym zastępowaniu się jego twórców: drzew. To ich wielkie rozmiary i rozbudowana architektura pnia, korony i korzeni stwarzają niezliczoną ilość „miejsc do zamieszkania”. Zamierające drzewa, spadające konary, wykroty czyli drzewa wyracające się z korzeniami, mają takich miejsc coraz więcej, przybywa w nich z czasem mieszkańców: zwierząt bezkręgowych, grzybów, roślin zarodnikowych.

Z upływem czasu każde drzewo – o ile nie unicestwi go człowiek – przechodzi w „drugie życie”, nie przeszkadzając zażywać własnego życia nowo rosnącym drzewom.

Książka „Drugie życie drzewa” jest dobrze przemyślaną i świetnie przygotowaną próbą upowszechnienia ważnego wycinka wiedzy z dziedziny ekologii lasu. Próbie tej towarzyszy nie tylko zamiar przekazania czytelnikowi dużego zasobu informacji, ale także zamysł rewizji powszechnych opinii o „zgniliźnie zalegającego na dnie lasu i szkodzącej jego dobru”.

Książka przygotowana przez średnie pokolenie badaczy, związanych zawodowo i ideowo z Puszcą Białowieską i jej ochroną, jest książką naukowo-popularną (wg pojęcia wytrwale lansowanego przez Józefa Hurwica, redaktora naczelnego najważniejszego w swoim czasie miesięcznika dla wszystkich zainteresowanych nauką, pt. *Problemy*). Podstawowy materiał źródłowy książki pochodzi z wielu szczegółowych badań naukowych wykonanych przez botaników, mikologów, zoologów, ekologów i gleboznawców, głównie w Białowieskim Parku Narodowym. W przypadku roślin zarodnikowych i grzybów mowa o rezultatach pionierskich w świecie badań nad florą epifityczną drzew – T. Wiśniewskiego (1930), nad mszakami na gnijących pniach – M. Hackiewicz-Dubowskiej (1936), nad porostami – S. Cieślińskiego (1988), a zwłaszcza z syntezy 11-letnich badań zespołu CRYPTO, wykonanych przez 12

specjalistów ze wszystkich ośrodków naukowych w Polsce. Opublikowano je w 4 tomach na łamach *PHYTOCOENOSIS* [Faliński i Mułenko (red.) 1992, 1995, 1996, 1997]. Zamieszkiwanie umierających i martwych drzew przez różne grupy taksonomiczne i ekologiczne zwierząt przedstawione jest na podstawie liczniejszych i bardziej rozproszonych źródeł, na czele z rezultatami osobistych badań entomologicznych inicjatora i redaktora książki, Jerzego Gutowskiego, docenta w Zakładzie Lasów Naturalnych IBL w Białowieży.

Oryginalność książki zasadza się na skutecznie przeprowadzonej próbie zerwania z utrwaloną, a więc zużytą formułą prezentacji przyrody w dowolnych obiektach przyrodniczych. Można mieć nadzieję, że to już kres pewnej formuły lokalnej monografii, w której dominował opis kolejnych grup roślin i zwierząt, przeprowadzony w taki sposób, że dla jego przypomnienia najbardziej trafne będzie posłużenie się cytatem z Wincentego Pola: *ryby, grzyby i wędliny; w puszczy słychać huk zwierzyny...*

Książka zbudowana jest z 8 rozdziałów, których tytuły brzmią jak następuje: Wstęp; Pochodzenie i bilans martwego drewna; Życie po śmierci; Zamierające martwe drewno w żywym lesie; Martwe drewno w ochronie lasu i ochronie przyrody; Martwe drewno w nauce i gospodarce; Drewno jako surowiec; Podsumowanie. Dwa dodatki i skorowidze mają służyć wyraźnie celom edukacyjnym, a przede wszystkim przeprowadzeniu obserwacji przez zainteresowanych pod kierunkiem dobrze przygotowanego do tego celu opiekuna. Zresztą cała książka, dzięki udanej kompozycji treści, licznym fotografiom (127) i rycinom (40) dobrze będzie służyła wspomnianym celom. Jej forma zewnętrzna i kolejność narracji sprzyjają narzuconemu sobie przez autorów i wydawcę zadaniu pogłębienia wiedzy o lesie, zamieszkujących go organizmach i ich funkcji w tym najbardziej złożonym układzie ekologicznym. Wielkie bogactwo gatunkowe, wysoka różnorodność biologiczna we wszystkich grupach taksonomicznych, funkcjonalnych i strukturalnych lasu, mają przede wszystkim źródło w wykorzystaniu całej skali różnorodności siedlisk, mikroform i podłoża pierwotnego lasu.

Jak już zauważyli wcześniejsi autorzy, owe warunki występujące w pierwotnym lesie są miejscem znajdowania coraz to nowych dla nauki gatunków. W nich także zachowały się tzw. relikty pierwotnego lasu.

Książka korzysta również z rezultatów badań wykonanych w kilku innych lasach. Będzie więc także w swej podstawowej części przydatna w odkrywaniu niezwykłego świata organizmów i zjawisk w innych puszczech niż Puszcza Białowieska.

Janusz Bogdan Faliński